

SCIENTIFIC LETTERS
OF ACADEMIC SOCIETY OF MICHAL BALUDANSKY

ISSN 1338-9432

5 $\frac{4}{2017}$

SCIENTIFIC LETTERS
OF ACADEMIC SOCIETY
OF MICHAL BALUDANSKY

ISSN 1338-9432

EDITORIAL OFFICE:

**Academic Society
of Michal Baludansky,**
Humenská 16,
040 11 Košice, Slovakia,
tel.: + 421 (0)903 275 823
e-mail: asmiba@asmiba.sk

EDITOR IN CHIEF:

▲ Ing. **Lenka DUBOVICKÁ**, PhD.,
Vice-president of Academic Society
of Michal Baludansky, Slovakia,
University of Central Europe of Skalica,
Slovakia

DEPUTY EDITORS IN CHIEF:

▲ Ing. **Peter TULEJA**, PhD.,
Technical University of Košice,
Slovakia
▲ Ing. **Michal VARCHOLA Jr.**, PhD.,
Technical University of Košice,
Slovakia

EDITORIAL ADVISORY BOARD:

- ▲ Dr.h.c.mult. prof. Ing. **Miroslav BADIDA**, PhD., Technical University of Košice, Slovakia
▲ Dr.h.c. prof. Dr. **Yuriy BOSHITSKIY**, PhD., Kyiv University of Law of the National Academy Sciences of Ukraine, Ukraine
▲ prof. Dr. **Mihály DOBRÓKA**, University of Miskolc, Hungary
▲ Dr.h.c. associate prof. **Badri GECHBAIA**, DrSc., Batumi Shota Rustaveli State University, Georgia
▲ Dr.h.c. prof. **Ketevan GOLETIANI**, DrSc., Batumi Navigation Teaching University, Georgia
▲ Dr.h.c. Doc. RNDr. **František JIRÁSEK**, DrSc., International Institute of Business and Law in Prague, Czech republic
▲ prof. **Oleksandr NESTEROV**, DrSc., Ural Federal University of Ekaterinburg, Russia
▲ prof. **Olha RUDENKO**, DrSc., Chernihiv National University of Technology, Ukraine
▲ prof. Dr. **Oleg SINEOKIJ**, DrSc., Zaporizhzhya National University, Ukraine
▲ Dr.h.c. Ing. **Heidy SCHWARCZOVÁ**, PhD., University of Central Europe of Skalica, Slovakia
▲ Academician of RAES **Vasil SIMCHERA**, DrSc., Russian Academy Economics Sciences, Russia
▲ Dr.h.c. prof.h.c. Ing. **Michal VARCHOLA**, PhD., President of Academic Society of Michal Baludansky, Slovakia
▲ prof. **Tomasz WOŁOWIEC**, PhD., University of Information Technology and Management in Rzeszow, Poland

Dear Reader.

The proposed «Scientific Letters of the Academic Society of Michal Baludansky» is printed publication which is created for the scientific knowledge exchange between scientists and specialists from different universities of the world and devoted to the study of the life and work of the outstanding scientist, educator and statesman Mikhail Baludiansky.

The journal is published once every 2 months (six times a year). This issue is devoted to the Kharkiv State University of Food Technology and Trade.

The latest history of the formation and development of Kharkiv State University of Food Technology and Trade numbers 50 years since its foundation. But, considering the background to the educational institution establishment, we objectively connect the origins of commercial education in Slobozhanshyna with the creation of the Kharkiv Commercial College of Emperor Alexander III and the Kharkiv Trade School, which, in turn, contributed to the origin of several higher education institutions, on the base of which Kharkiv Institute of Soviet Trade (KIST) had begun its activities in prewar times.

The Kharkiv Institute of Public Catering was created on the first of July, 1967 on the base of the Kharkiv Evening and Correspondence branch of KIST after its transfer from Kharkiv to Donetsk in 1959.

On the 20th of April, 1994 the Cabinet of Ministers of Ukraine granted to the higher educational institution new status – the Kharkiv State Academy of Food Technology and Management.

On the 11th of April, 2000 the Academy was accredited as higher educational institution of the IV level of accreditation.

Since the 11th of October, 2002, according to the decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine, the higher educational institution was granted the university status. The accession to the Great (Bologna) Charter of Universities, the availability of strong scientific, material and technical base, human resources, wide geography of international cooperation with many countries of the world is the confirmation of the high status of the Kharkiv State University of Food Technology and Trade. The University confidently holds leading positions in the field of education and science of Ukraine, this fact is confirmed by many sociological researches, respectable ratings, and the highest state awards and titles of the university scientists.

Lenka Dubovická, editor

CONTENTS

- 6 **Androsova Tetyana, Nosach Larisa, Chernyshova Larisa, Kozub Viktoriya**
MONITORING OF SETTLEMENT INTERACTION OF ENTERPRISES WITH DOMESTIC AND FOREIGN BUSINESS PARTNERS
- 12 **Blyzniuk Oksana, Ivanyuta Oksana**
THE ESSENCE, TYPES AND STAGES OF FORMING THE POLICY OF MANAGING LOAN RESOURCES OF A COMMERCIAL ENTERPRISE
- 18 **Bochulia Tetiana, Yancheva Liana, Yancheva Inna**
BEHAVIORAL CONTEXT OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF ACCOUNTING CONCEPT IN UKRAINE
- 23 **Buhrimenko Roman, Smirnova Polina, Timchenko Olga**
THE FORMATION COMPETITIVE ADVANTAGES ENTERPRISE
- 26 **Dolomakin Yuriy, Babanov Igor, Shevchenko Andrey, Babkina Irina**
INFLUENCE OF ECCENTRICITY OF INTERNAL ROTOR'S CYLINDER FOR MIXING WATER-FLOUR MIXTURE ON ITS KINEMATIC AND DYNAMIC PARAMETERS
- 30 **Dromenko Olena, Yancheva Maryna, Grynchenko Olga, Onyshchenko Vyacheslav, Bolshakova Victoria**
THE BACKGROUND OF THE CONTENT OF EMULSION SYSTEMS FOR USAGE IN TECHNOLOGIES OF MEAT FROZEN SEMI-PREPARED FOODS
- 34 **Dubnina Antonina, Letuta Tetiana, Novikova Vira, Frolova Tetiana**
USE OF COMPONENTS BASED ON CHITOSAN IN FOOD INDUSTRY
- 38 **Grevtseva Nataliya, Brykova Tatiana, Samokhvalova Olga, Vereshko Anastasiya**
PROSPECTS OF USING GRAPE POWDERS IN THE TECHNOLOGY OF BUTTER BISCUITS
- 43 **Kiptela Liudmyla, Zagorulko Oleksii, Zahorulko Andrii, Bohdan Liashenko**
ENHANCEMENT OF THE HEAT EXCHANGE OF A ROTOR FILM EVAPORATOR
- 46 **Kramarenko Dmytro, Hirenko Nataliia**
STUDY OF HYDROBIONT ADDITIVES' SURFACE ACTIVITY
- 49 **Kucheruk Zinoviya, Tsukanova Yelena**
THE INFLUENCE OF SUNFLOWER OIL ON THE SAFETY INDICATORS OF DIETARY NON-PROTEIN BREAD
- 52 **Maliuk Liudmyla, Varypaiev Oleksii, Varypaieva Liudmyla**
SPECIFICITY AND CLASSIFICATION OF NEEDS IN SERVICEOLOGY
- 56 **Mayak Olga, Sardarov Aziz, Pavlyuk Igor**
RESEARCH OF MODES OF DRYING OF VEGETATIVE RAW MATERIALS IN A VIBRATORY VACUUM DRYER FOR QUALITY CONTROL OF READY PRODUCTION
- 59 **Mykhailov Valeriy, Babkina Irina, Kozin Sergiy**
DESIGN OF THE DEVICE FOR THERMAL PROCESSING OF MOLDED CULINARY PRODUCTS WITHOUT CASING
- 63 **Mykhailov Valeriy, Timohenko Yriy, Chuiko Ludmila, Prasol Svitlana**
IMPROVING THE EXTRACTION TECHNOLOGY OF PLANT RAW MATERIAL BY LIQUEFIED GASES FOR THE RECEPTION OF HOMOGENEOUS, STABLE LIPOPHILIC COMPLEXES WITH THE PREDETERMINED NATURAL COMPOSITION
- 68 **Oliinyk Svitlana, Zaparenko Ganna, Stepankova Galyna**
THE INFLUENCE OF ENZYMATIC PREPARATION OF CELLULAD, XYLOLAD AND GLUCOSE OXIDASE ON THE PROCESSES OF DOUGH MATURATION AND QUALITY OF BREAD MADE OF WHOLE-GRAIN
- 75 **Pavlyuk Raisa, Pogarska Victoria, Kotuyk Tatyana, Loseva Svitlana**
ACTIVATION AND NON-ENZYMATIC CATALYSIS RELATED FORMS OF PROTEINS PEAS WITH ITS DEEP PROCESSING
- 80 **Pavlyuk Raisa, Pogarska Victoria, Matsipura Tetiana, Loseva Svitlana**
NON-ENZYMATIC CATALYSIS AND ACTIVATION OF HARDLY SOLUBLE PROTEIN-CHITINOUS NANOCOMPLEXES OF CHAMPIGNONS
- 84 **Pavlyuk Raisa, Pogarska Victoria, Pogarskyi Oleksiy, Kakadiy Yuliya, Stukonozhenko Tetiana**
EXIT-JUICE NANOBEVERAGES FORTIFIED BY CAROTENE-, ANTHOCYAN-, CHLOROPHYLL-CONTAINING HERBAL ADDITIVES FOR HEALTHFUL NUTRITION
- 89 **Pavlyuk Raisa, Pogarskaya Victoria, Balabai Katerina, Pavlyuk Vadim**
THE INFLUENCE OF FREEZING AND MECHANOLYSIS ON INULIN DESTRUCTION AND BAS PRESERVATION DURING THE PROCESSING OF TOPINAMBOUR
- 93 **Pavlyuk Raisa, Pogarskaya Victoria, Yurieva Olga, Maximova Nadegda, Loseva Svitlana**
THE CAROTENE-CONTAINING BUNS FOR SANDWICHES «SUNROLL» FOR HEALTHY FOOD
- 97 **Piliugina Inna, Aksenova Elena, Artamonova Maiia, Shmatchenko Natalia, Torianik Dmitro**
INVESTIGATION OF FEATURES OF THE COMPOSITION OF KRIPOWDERS FROM SUDANESE ROSE AND ROSEHIP
- 103 **Pogarska Victoria, Pavlyuk Raisa, Timofeyeva Nadia, Stukonozhenko Tetiana**
INFLUENCE OF CRYOGENIC PROCESSING AND NON-ENZYMATIC CATALYSIS ON CAROTENOIDS DURING THE OBTAINING OF FRUIT AND VEGETABLE NANOADDITIVES

- 107 **Samokhvalova Olga, Kasabova Kateryna**
USE OF THE POLYSACCHARIDES OF MICROBIAL ORIGIN FOR DOUGH SYSTEMS STRUCTURING
- 113 **Sapozhnikova Larysa, Borysova Alina**
THE LANGUAGE OF MODERN ADVERTISING: THE IMPACT ON CONSUMER IMPULSIVE CHOICE
- 116 **Savytska Nataliia, Zhegus Olena, Melushova Irina, Mykhailova Mariia**
THE IMPROVEMENT OF MARKETING COMPLEX IN THE SPHERE OF SERVICES
- 121 **Shidakova-Kamenyuka Elena, Novik Anna, Bolkhovitiina Elena**
ANALYSIS OF CONTENTS OF MAIN NUTRIENTS IN THE PRODUCTS WITH WALNUT AND PINE NUTS PROCESSING
- 125 **Tyutyukova Daria, Listopad Anna, Grynchenko Natalia, Botshtein Bella**
TECHNOLOGICAL ASPECTS OF MANUFACTURING FERMENTED DAIRY CHEESE AND CHEESE-BASED SEMI-FINISHED PRODUCTS
- 129 **Vasytkov Volodymyr, Chepeliuk Olexandr, Chepeliuk Olena**
DETERMINATION OF RATIONAL DESIGN AND CONDITIONS PARAMETERS OF DRUM TYPE MACHINES FOR BURGER PRODUCTS FORMING
- 133 **Yatsun Leonid, Karpenko Viktor, Seliutin Viktor**
SINTEZ MANAGEMENT-FUNKTION IN FOOD CLOSTER
- 139 **Yurchenko Lubov, Minosian Andrii, Varypaiev Oleksii**
SOCIAL RESPONSIBILITY OF SCIENTIFIC COMMUNICATIONS AS AN IMPORTANT STRATEGIC ADVANTAGE OF SCIENCE DEVELOPMENT
- 143 **ASMIBA**

ЗМІСТ

- 6 Андросова Тетяна, Носач Лариса, Чернишова Лариса, Козуб Вікторія
МОНІТОРИНГ РОЗРАХУНКОВОЇ ВЗАЄМОДІЇ ПІДПРИЄМСТВ ІЗ ВІТЧИЗНЯНИМИ ТА ІНОЗЕМНИМИ
БІЗНЕС-ПАРТНЕРАМИ
- 12 Близнюк Оксана, Іванюта Оксана
ПОЛІТИКА УПРАВЛІННЯ ПОЗИКОВИМ КАПІТАЛОМ В СИСТЕМІ ФОРМУВАННЯ АНТИКРИЗОВОЇ
СТРАТЕГІЇ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА
- 18 Бочуля Тетяна, Янчева Ліана, Янчева Інна
ПОВЕДІНКОВИЙ КОНТЕКСТ ІННОВАТИВНОГО РОЗВИТКУ КОНЦЕПЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ
В УКРАЇНІ
- 23 Бугрименко Роман, Смирнова Поліна, Тимченко Ольга
ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ ПІДПРИЄМСТВА
- 26 Доломакі Юрій, Бабанов Ігор, Шевченко Андрій, Бабкіна Ірина
ВПЛИВ ЕКСЦЕНТРИСИТЕТУ ВНУТРІШНЬОГО ЦИЛІНДРА РОТОРА ДЛЯ ЗМІШУВАННЯ ВОДНО-
БОРОШНЯНИХ СУМІШЕЙ НА ЙОГО КІНЕМАТИЧНІ ТА ДИНАМІЧНІ ПАРАМЕТРИ
- 30 Дроменко Олена, Янчева Марина, Грищенко Ольга, Онищенко В'ячеслав, Большакова Вікторія
ОБҐРУНТУВАННЯ СКЛАДУ ЕМУЛЬСІЙНИХ СИСТЕМ ДЛЯ ВИКОРИСТАННЯ В ТЕХНОЛОГІЯХ М'ЯСНИХ
ЗАМОРОЖЕНИХ НАПІВФАБРИКАТІВ
- 34 Дубініна Антоніна, Летуґа Тетяна, Новікова Віра, Фролова Тетяна
ВИКОРИСТАННЯ КОМПОНЕНТІВ НА ОСНОВІ ХІТОЗАНУ В ХАРЧОВІЙ ПРОМИСЛОВОСТІ
- 38 Гревцева Наталья, Брыкова Татьяна, Самохвалова Ольга, Верешко Анастасия
ПЕРСПЕКТИВИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ВИНОГРАДНЫХ ПОРОШКОВ В ТЕХНОЛОГИИ СДОБНОГО ПЕЧЕНЬЯ
- 43 Кіптеле Людмила, Загоруйко Олексій, Загоруйко Андрій, Ляшенко Богдан
УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕПЛООБМІНУ РОТОРНОГО ПЛІВКОВОГО АПАРАТА
- 46 Крамаренко Дмитро, Гіренко Наталія
ДОСЛІДЖЕННЯ ПОВЕРХНЕВОЇ АКТИВНОСТІ ДОБАВОК ІЗ ГІДРОБІОНТІВ
- 49 Кучерук Зіновія, Цуканова Олена
ВПЛИВ ОЛІЇ СОНЯШНИКОВОЇ НА ПОКАЗНИКИ ЗБЕРЕЖЕНОСТІ ДІЄТИЧНОГО БЕЗБІЛКОВОГО ХЛІБА
- 52 Малюк Людмила, Варинасв Олексій, Варинасва Людмила
СПЕЦИФІКА ТА КЛАСИФІКАЦІЯ ПОТРЕБ У СЕРВІСОЛОГІЇ
- 56 Маяк Ольга, Сардаров Азиз, Павлюк Ігор
ДОСЛІДЖЕННЯ РЕЖИМІВ СУШІННЯ РОСЛИННОЇ СИРОВИНИ У ВІБРАЦІЙНІЙ ВАКУУМНІЙ СУШАРЦІ
ДЛЯ КОНТРОЛЮ ЯКОСТІ ГОТОВОГО ПРОДУКТУ
- 59 Михайлов Валерій, Бабкіна Ірина, Козін Сергій
ПРОЕКТУВАННЯ ПРИСТРОЮ ДЛЯ ТЕПЛОВОЇ ОБРОБКИ ФОРМОВАНИХ КУЛІНАРНИХ ВИРОБІВ
БЕЗ ОБОЛОНКИ
- 63 Михайлов Валерій, Тимошенко Юрій, Чуйко Людмила, Прасол Світлана
УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ЕКСТРАГУВАННЯ ЗРІДЖЕНИМИ ГАЗАМИ РОСЛИННОЇ СИРОВИНИ ДЛЯ
ОТРИМАННЯ ОДНОРІДНИХ СТАБІЛЬНИХ ЛІПОФІЛЬНИХ КОМПЛЕКСІВ ІЗ ЗАДАНИМ НАТИВНИМ
СКЛАДОМ
- 68 Олійник Світлана, Запаренко Ганна, Степанькова Галина
ВПЛИВ ФЕРМЕНТНИХ ПРЕПАРАТІВ ЦЕЛЮЛАДУ, КСИЛОЛАДУ Й ГЛЮКООКСИДАЗИ НА ПРОЦЕСИ
ДОЗРІВАННЯ ТІСТА ТА ЯКІСТЬ ХЛІБА З ЦІЛОГО ЗЕРНА
- 75 Павлюк Раїса, Погарська Вікторія, Котюк Тетяна, Лосєва Світлана
АКТИВАЦІЯ ТА НЕФЕРМЕНТАТИВНИЙ КАТАЛІЗ ЗВ'ЯЗАНИХ ФОРМ БІЛКА ГОРОХУ ПІД ЧАС ЙОГО
ГЛИБОКОЇ ПЕРЕРОБКИ
- 80 Павлюк Раїса, Погарська Вікторія, Маціпура Тетяна, Лосєва Світлана
НЕФЕРМЕНТАТИВНИЙ КАТАЛІЗ ТА АКТИВАЦІЯ ВАЖКОРОЗЧИННИХ БЛОК-ХІТИНОВИХ
НАНОКОМПЛЕКСІВ ГРИБІВ ШАМПІНЬОНІВ
- 84 Павлюк Раїса, Погарська Вікторія, Погарський Олексій, Какадій Юлія, Стукопоженко Тетяна
СОКОВІ НАНОПАОЇ ДЛЯ ОЗДОРОВЧОГО ХАРЧУВАННЯ, ЗБАГАЧЕНІ КАРОТИНОЇДНИМИ,
АНТОЦΙΑНОВИМИ ТА ХЛОРОФІЛОВІСНИМИ РОСЛИННИМИ ДОБАВКАМИ
- 89 Павлюк Раїса, Погарська Вікторія, Балабай Катерина, Павлюк Вадим
ВПЛИВ ЗАМОРОЖУВАННЯ ТА МЕХАНОЛІЗУ НА ДЕСТРУКЦІЮ ІНУЛІНУ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ БАР ПІД ЧАС
ПЕРЕРОБКИ ТОПІНАМБУРА
- 93 Павлюк Раїса, Погарська Вікторія, Юр'єва Ольга, Максимова Надія, Лосєва Світлана
КАРОТИНОЇДНІ БУЛОЧКИ ДЛЯ СЕНДВІЧІВ «САНРОЛ» ДЛЯ ОЗДОРОВЧОГО ХАРЧУВАННЯ
- 97 Пілюгіна Інна, Аксьонова Олена, Артамонова Майя, Шматченко Наталя, Торяник Дмитро
ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ СКЛАДУ КРЮДОБАВОК ІЗ СУДАНСЬКОЇ ТРОЯНДИ ТА ШИПШИНИ
- 103 Погарська Вікторія, Павлюк Раїса, Тимофєєва Надія, Стукопоженко Тетяна
ВПЛИВ КРЮГЕННОЇ ОБРОБКИ ТА НЕФЕРМЕНТАТИВНОГО КАТАЛІЗУ НА КАРОТИНОЇДИ ПІД ЧАС
ОТРИМАННЯ ПЛОДООВОЧЕВИХ НАНОДОБАВОК

МОНІТОРИНГ РОЗРАХУНКОВОЇ ВЗАЄМОДІЇ ПІДПРИЄМСТВ ІЗ ВІТЧИЗНЯНИМИ ТА ІНОЗЕМНИМИ БІЗНЕС-ПАРТНЕРАМИ

Андросова Тетяна, Носач Лариса, Чернишова Лариса, Козуб Вікторія

Анотація

Визначено порядок організації системи моніторингу, яка ґрунтується на своєчасності отримання інформації про відхилення, збалансованість, комплексності розрахунків та відповідальності, інтеграції, розподілі обов'язків між бізнес-партнерами. Проведено моніторинг розрахункової взаємодії національних підприємств на основі дослідження показників ефективності дебіторської та кредиторської заборгованостей. Визначено сутність допустимої, простроченої та не виправданої заборгованостей. Порівняно обсяг дебіторської та кредиторської заборгованостей і складено розрахунковий баланс національних підприємств за поточний період. Оцінено вплив інфляції на збільшення сум кредиторської та дебіторської заборгованостей в Україні за останній період. Охарактеризовано наслідки фінансових ускладнень у підприємств-кредиторів, що негативно впливають на господарську діяльність та на економіку країни загалом. Обґрунтовано оптимальне співвідношення «здорового стану» підприємства. Розраховано співвідношення періодів оборотності дебіторської та кредиторської заборгованостей вітчизняних підприємств у поточному періоді. Охарактеризовано результат співставлення сум та термінів заборгованостей як рівня якості управління ними. На основі проведеного моніторингу визначено основні тенденції розрахункової взаємодії вітчизняних підприємств зі своїми бізнес-партнерами в Україні. Досліджено специфіку здійснення розрахункових операцій підприємств-суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Встановлено максимально допустимі строки та порядок здійснення резидентами імпортих операцій та розрахунків за експортними операціями згідно законодавства України, не дотримання яких призводить до суворих санкцій. Обґрунтовано вплив санкцій на варіативність та гнучкість українських підприємств при погодженні контрактів з іноземними контрагентами в частині умов оплати та поставки. Спрогнозовано оптимальний розмір і період оборотності дебіторської та кредиторської заборгованостей, які виникають при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності. Визначено умови дотримання розрахункової дисципліни вітчизняними підприємствами у взаємовідносинах з іноземними бізнес-партнерами.

Ключові слова: моніторинг, розрахункова взаємодія підприємств, бізнес-партнери, дебіторська та кредиторська заборгованості, зовнішньоекономічна діяльність.

MONITORING OF SETTLEMENT INTERACTION OF ENTERPRISES WITH DOMESTIC AND FOREIGN BUSINESS PARTNERS

Androsova Tetyana, Nosach Larisa, Chernyshova Larisa, Kozub Viktoriya

Annotation

The purpose of article is carrying out monitoring of settlement interaction of the enterprises of Ukraine with domestic and foreign business partner on the basis of researches of indicators of efficiency of receivables and payables. The order of the organization of system of monitoring which is based on timely obtaining information about deviations, balance, completeness of calculations and responsibility, integration, distribution of obligations between business partner is defined. Monitoring of estimated interaction of the national enterprises on the basis of a research of indices of efficiency of receivables and payables is carried out. The entity of admissible, overdue and unjustified debts is defined. Comparison of volume of receivables and payables is carried out and the settlement balance of the national enterprises for the current period is made. Among the reasons of growth of level of debt in Ukraine unevenness of delivery and realization of goods, deterioration in the agreed relations with business partner, strengthening of financial difficulties and non-payments is defined. Influence of inflation on increase in the sums of receivables and payables in Ukraine for the last period is estimated. Consequences of financial complications at the enterprises creditors which negatively influence economic activity and national economy in general are characterized. The optimum ratio of "a healthy state" of the enterprise is proved. Ratios of the periods of turnover of receivables and payables of the domestic enterprises in the current period are calculated. The result of comparison of the sums and terms of debts as level of quality of management is characterized by them. On the basis of the carried-out monitoring the main tendencies of settlement interaction of the domestic enterprises with the business partner in Ukraine are defined. Specifics of implementation of settlement operations of the enterprises - subjects of foreign economic activity are investigated. The most admissible terms and a procedure by residents of import operations and calculations for export operations according to the Legislation of Ukraine which non-compliance leads to severe sanctions are established. Influence of sanctions on variability that flexibility of the Ukrainian enterprises is proved at the agreement of contracts by foreign contractors regarding terms of payment and delivery. The optimum size and the period of turnover of debit and creditor debts which arise at implementation of foreign economic activity is predicted. Conditions of respect for settlement discipline by the domestic enterprises in relationship with foreign business partner are defined.

Keywords: monitoring, settlement interaction of the enterprises, business partner, receivables and payables, foreign economic activity.

Постановка проблеми в загальному вигляді

Взаємодія підприємства з бізнес-партнерами – це невід'ємна і важлива складова ведення бізнесу. Вона нерозривно пов'язана з вхідними та вихідними грошовими потоками, які є основою процесу забезпечення безперервної діяльності суб'єктів господарювання. Затягування строків отримання платежів та погашення зобов'язань призводить до сповільнення операційного циклу та зниження ділової активності підприємства. Крім того, вартість грошей з урахуванням фактора часу має тенденцію до зниження, що, у свою чергу, негативно впливає на їх купівельну спроможність і призводить до скорочення фінансових ресурсів. За таких умов одним із

головних завдань, які постають перед управлінською ланкою вітчизняних підприємств, є постійний моніторинг фінансових показників, що є результатом такої взаємодії, а саме: моніторинг розмірів дебіторської та кредиторської заборгованості, строків їх погашення, аналіз структури та забезпечення оптимального співвідношення їх сум.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

У науковому середовищі досліджували специфіку розрахунків суб'єктів господарювання такі науковці, як І.О. Буряк, І.О. Власова, Н.М. Ковалко, І.В. Орлов, Н.В. Сскіріна та ін. Однак проблеми, пов'язані з формуванням не виправданих обсягів дебіторської та кредиторської

заборгованостей та організацією системи спостереження за ними, потребують подальшого вирішення та залишаються актуальними.

Мета статті. З огляду на це метою статті є проведення моніторингу розрахункової взаємодії підприємств України з вітчизняними та іноземними бізнес-партнерами на основі дослідження показників ефективності дебіторської та кредиторської заборгованостей.

Вклад основного матеріалу дослідження

Для ефективної організації розрахункової взаємодії підприємства зі своїми бізнес-партнерами необхідним є якісне впровадження моніторингу, як передумови успішного функціонування підприємства.

Організація дієвої системи моніторингу повинна ґрунтуватися на своєчасності отримання інформації про відхилення, збалансованість, комплексність розрахунків та відповідальність, інтеграцію, розподіл обов'язків між бізнес-партнерами.

Моніторинг розрахункової взаємодії підприємств доцільно проводити на основі дослідження дебіторської та кредиторської заборгованостей за товари, роботи, послуги на основі даних бухгалтерської та фінансової звітності, а також аналітичного обліку розрахунків із бізнес-партнерами (дебіторами та кредиторами) за попередні роки. Для забезпечення достовірності інформації доцільно досліджувати три попередні періоди, приділяючи особливу увагу темпам зростання дебіторської та кредиторської заборгованостей у найбільш нестабільні роки.

Дебіторська заборгованість є оборотним активом, займає значну питому вагу в складі оборотних коштів українських підприємств і впливає на їх фінансовий стан. Кредиторська заборгованість є одним із джерел залучення активів в оборот підприємства і виникає у зв'язку з тим, що в процесі діяльності підприємства не завжди здійснюють розрахунки з юридичними та фізичними особами одночасно з відчуженням майна, виконанням робіт, наданням послуг, що призводить до виникнення певних зобов'язань перед своїми бізнес-партнерами (постачальниками та іншими контрагентами господарських відносин) [Bilyk, 2007, pp. 284–285]. Кредиторській заборгованості належить значна питома вага у складі поточних зобов'язань вітчизняних підприємств. Саме тому питання дослідження стану дебіторської та кредиторської заборгованостей в Україні стоїть доволі гостро, адже з кожним роком їх суми постійно зростають (табл. 1).

Так, дебіторська заборгованість в Україні за видами економічної діяльності станом на 31.12.2015 року становила 2 517 203,5 млн грн, що на 27,9% більше порівняно з 2014 роком, і на 41,6% – порівняно з 2013 роком. Її питома вага в оборотних активах найбільша порівняно з іншими активами: у 2013 році вона становила 57,9% і поступово зростала до рівня 61,3% у 2015 році. Кредиторська заборгованість станом на 31.12.2015 року склала 2 196 263,4 млн грн, що на 26,7% більше порівняно з 2014 роком, і на 1,2% – порівняно з 2013 роком. Її частка в поточних зобов'язаннях у 2013 році становила 80,7% і суттєво знизилася в динаміці до рівня 53,40% у 2015 році.

Зростання дебіторської заборгованості в динаміці вказує на збільшення сум за товари, надані покупцями із відстрочкою платежу, а це, у свою чергу, може свідчити про необачну кредитну політику підприємства щодо покупців, про збільшення обсягу продажів або ж про неплатоспроможність і банкрутство частини покупців. Тобто зростання дебіторської заборгованості не завжди оцінюється негативно, а зниження – позитивно. Підприємцям необхідно розрізнити допустиму і прострочену заборгованість. Наявність другої створює фінансові труднощі, адже підприємство буде відчувати нестачу фінансових ресурсів для придбання виробничих запасів, виплати заробітної плати тощо. Крім того, заморожування коштів у дебіторській заборгованості призводить до вповільнення оборотності капіталу. Прострочена дебіторська заборгованість означає також зростання ризику непогашення боргів і зменшення прибутку. Тому кожне підприємство зацікавлене в скороченні термінів погашення належних йому платежів, а отже, у налагодженні взаємовигідних відносин зі своїми покупцями.

Невиправдана кредиторська заборгованість є наслідком скрутного фінансового стану підприємства, коли відсутні кошти для платежів, несвочасно оформлені та поданні розрахунково-платіжні документи, допущені помилки в розрахунках тощо. Тобто підприємствам необхідно своєчасно розраховуватися за своїми зобов'язаннями, не допускаючи штрафів за несвочасні розрахунки, не ухиляючись від взаєморозрахунків із партнерами й уникаючи майнової відповідальності за невиконання власних договірних зобов'язань. В іншому випадку це призведе до фінансових ускладнень у підприємств-кредиторів і негативно вплине як на їхню господарську діяльність, так і на економіку країни загалом.

Таб. 1: Склад оборотних активів і поточних зобов'язань підприємств в Україні за видами економічної діяльності, млн грн

Показник	Станом на 31.12.2013 р.	Станом на 31.12.2014 р.	Станом на 31.12.2015 р.	Питома вага, %		
				2013 р.	2014 р.	2015 р.
Оборотні активи, усього	3 069 041,5	3 271 954,0	4 108 602,7	–	–	–
із них:						
дебіторська заборгованість	1 778 103,7	1 962 772,1	2 517 203,5	57,9	59,9	61,3
запаси	683 587,8	654 061,8	850 835,4	22,3	19,9	20,7
поточні біологічні активи	13 226,7	13 450,4	15 782,4	0,4	0,4	0,4
поточні фінансові інвестиції	256 432,4	249 932,8	225 269,6	8,4	7,6	5,5
грошові кошти	207 799,0	248 656,1	301 587,2	6,8	7,6	7,3
витрати майбутніх періодів	44 776,1	60 485,6	82 562,2	2,5	1,8	2,0
інші оборотні активи	85 115,8	82 595,2	115 362,4	12,5	2,5	2,8
Поточні зобов'язання, усього	2 689 338,2	3 151 253,0	4 114 903,2	–	–	–
із них: кредиторська заборгованість	2 169 850,8	1 733 245,0	2 196 263,4	80,7	55,0	53,4
короткострокові кредити банків	371 760,5	428 243,2	455 709,4	13,8	13,6	11,1
поточні забезпечення	100 649,8	45 794,7	30 456,8	3,7	1,5	0,7
доходи майбутніх періодів	31 910,3	29 025,8	31 486,1	1,2	0,9	0,8
інші поточні зобов'язання	100 649,8	914 944,3	1 400 987,5	3,7	29,0	34,0

Складено авторами на основі [1]

Особливо це стосується нестабільних економік, до яких належить й українська, яка схильна до кризових явищ. Для таких економік характерним є суттєве зростання частки кредиторської заборгованості в джерелах формування майна підприємств, як власне це і сталося у 2015 році з українськими підприємствами, коли не вдалося втримати позитивну динаміку до зниження показників кредиторської заборгованості у 2014 році. Це було зумовлено передусім сповільненням оборотності оборотних активів національних підприємств, що вимагало додаткового залучення капіталу в їхній оборот.

Значну роль у збільшенні сум кредиторської заборгованості в цьому періоді також цілком закономірно відіграла інфляція (у 2013 році вона становила 100,5%, у 2014 році – 124,9%, а в 2015 році – 143,3%), за умов збільшення якої ціни на товари та послуги, за які були оформлені зобов'язання підприємств перед кредиторами, упродовж 2014–2015 років відповідно збільшилися.

Крім того, наявність кредиторської заборгованості у великих розмірах на кінець звітного періоду може свідчити про неритмічність завезення та реалізації товарів, тобто про погіршення договірних відносин з бізнес-партнерами, через що в майбутньому на підприємствах можуть лише посилюватися фінансові труднощі та неплатежі.

Крім контролю сум коштів, які відволікаються на дебіторську та кредиторську заборгованість, підприємствам необхідно постійно досліджувати рівень їх співвідношення та докладати максимальних зусиль для зниження цього показника. Порівняємо стан дебіторської та кредиторської заборгованостей та складемо розрахунковий баланс національних підприємств за 2015 рік (таб. 2).

Баланс підприємств в Україні за видами економічної діяльності має активне сальдо, оскільки спостерігається перевищення величини дебіторської заборгованості над кредиторською ($DЗ > KЗ$). Деякі вчені-економісти відзначають, що оптимальним співвідношенням для «здорового стану» підприємства є співвідношення $DЗ \geq KЗ$, згідно з яким кредиторська заборгованість не перевищує дебіторську.

Це свідчить про можливість забезпечення високого рівня коефіцієнта загальної ліквідності й фінансової

стійкості підприємства. Однак це співвідношення може також указувати на більш швидку оборотність кредиторської заборгованості порівняно з дебіторською, що призводить до нестачі коштів і викликає необхідність додаткового фінансування за рахунок простроченої кредиторської заборгованості або банківських кредитів. Тому це «не перевищення» має досягатися відносно якомога більшого дискретного ряду значень того або іншого періоду [Vlasova, 2011, pp. 87–88].

Ознакою балансу національних підприємств є приблизно однакова величина темпів приросту дебіторської та кредиторської заборгованостей (1,13 – на початок 2015 року і 1,15 – на кінець 2015 року), розмір показника співвідношення незначно перевищує рекомендоване значення (таб.3), що в цілому є позитивною тенденцією для національної економіки.

Ефективність політики управління заборгованостями характеризує такий показник, як співвідношення періодів обертання дебіторської та кредиторської заборгованостей (таб. 3). Результат співставлення сум та термінів заборгованостей свідчить про рівень якості управління ними. Саме зменшення заборгованостей за рахунок скорочення періоду їх погашення, а не за рахунок зменшення обсягів реалізації, позитивно характеризує рівень управління ними, а отже, і рівень управління розрахунками з бізнес-партнерами.

Результати розрахунків показника співвідношення періодів обертання дебіторської та кредиторської заборгованостей у середньому за підприємствами України за аналізований період характеризуються перівномірними значеннями. Так, у 2015 році період оборотності дебіторської заборгованості (у середньому 159 днів) перевищує аналогічний показник за кредиторською заборгованістю (у середньому 140 днів), а в 2014 та 2013 роках – навпаки (період оборотності дебіторської заборгованості в середньому становив 164 та 147 днів, а кредиторської заборгованості відповідно – 171 та 178 днів). Коефіцієнт співвідношення швидкості їх обороту за 2013–2015 роки має тенденцію до збільшення (від 0,83 до 1,14), що свідчить про виникнення труднощів у здійсненні поточних платежів.

Таб. 2: Розрахунково-платіжний баланс підприємств в Україні за видами економічної діяльності

Показники	На початок 2015 р.	На кінець 2015 р.	Відхилення	
			тис. грн	%
Дебіторська заборгованість (ДЗ)	1 962 772,1	2 517 203,5	+554 431,4	+28,3
Кредиторська заборгованість (КЗ)	1 733 245,0	2 196 263,4	+463 018,4	+26,7
Коефіцієнт співвідношення (ДЗ/КЗ)	1,13	1,15	–	–
Частка дебіторської заборгованості в поточних активах, %	60,0	61,3	–	+2,2
Активне сальдо	229 527,1	320 940,1	+91413	+39,8
Пасивне сальдо	–	–	–	–
Баланс	1 962 772,1	2 517 203,5	+554 431,4	+28,3

Складено авторами на основі [1]

Таб. 3: Співвідношення періодів обертання дебіторської та кредиторської заборгованостей національних підприємств за 2014–2015 роки

Показник	Значення		
	2013 р.	2014 р.	2015 р.
Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) (OP)	4 334 453,1	4 170 659,9	5 159 067,1
Середнє значення дебіторської заборгованості ($DЗ_{cp}$)	1 739 750,5	1 870 437,9	2 239 987,8
Середнє значення кредиторської заборгованості ($KЗ_{cp}$)	2 117 458,3	1 951 547,9	1 964 754,2
Коефіцієнт обертання ДЗ ($O_{дз}$)	147	164	159
Коефіцієнт обертання КЗ ($O_{кз}$)	178	171	140
Коефіцієнт співвідношення швидкості обороту дебіторської й кредиторської заборгованостей ($k_{дз}$)	0,83	0,96	1,14

Розраховано авторами на основі даних [1]

Така ситуація є небезпечною, адже на підприємствах, де невисока частка матеріальних запасів, може стати причиною втрати фінансової стійкості в найближчій перспективі.

Отже, проведений моніторинг розрахункової взаємодії вітчизняних підприємств зі своїми бізнес-партнерами дозволяє визначити такі тенденції:

- сучасний стан дебіторської заборгованості характеризує структуру оборотних коштів вітчизняних підприємств як незбалансовану, адже в науковій літературі рекомендована питома вага дебіторської заборгованості у вартості оборотних активів прийнята на рівні 40% (в Україні вона становила у 2015 році 61%),

- імобілізація значної частини коштів підприємства у дебіторській заборгованості не лише сповільнює фінансовий цикл підприємства, але є вкрай невигідною, оскільки сучасній економіці України властиві досить високі темпи інфляції;

- зростання обсягу дебіторської та кредиторської заборгованостей в Україні, не дивлячись на те, що більшість вітчизняних підприємств надає перевагу продажу товарів за фактом оплати, а не в кредит.

Для вітчизняних підприємств, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність, моніторинг розрахункової взаємодії зі своїми бізнес-партнерами особливо актуальний, оскільки, з одного боку, є дебітори-імпортери, які, диктуючи свої умови, надають перевагу комерційному кредитуванню, з іншого – кредитори-експортери, які прагнуть до скорочення термінів виконання українськими підприємствами своїх боргових зобов'язань перед ними.

Підприємства, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність, діють відповідно до Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16.04.91 р. №959-ХІІ, а також інших нормативно-правових актів, одним з яких є Закон України «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті» № 185/94-ВР від 23.09.1994 р. (надалі – Закон № 185/94). Так, згідно з цим Законом встановлено максимально допустимі строки здійснення резидентами імпортерських операцій та розрахунків за експортними операціями. Відповідно до ст. 1 та ст. 2 Закону № 185/94 в Україні встановлено загальний строк у 180 календарних днів для проведення зовнішньоекономічних операцій (надалі – «правило 180 днів»), який вираховується таким чином:

- для імпортерських операцій резидентів, які здійснюються на умовах відстрочення поставки, – з моменту здійснення авансового платежу на користь постачальника продукції (послуг), що імпортується;

- для зарахування виручки резидентів у іноземній валюті – з дати митного оформлення продукції, що експортується, а в разі експорту робіт (послуг, прав інтелектуальної власності) – із моменту підписання акта або іншого документа, що засвідчує виконання робіт, надання послуг, експорт прав інтелектуальної власності [Zakon Ukrainy No 959, pp. 19].

Вищезазначені строки можуть бути продовжені Міністерством економіки України на підставі звернення українського підприємства, але лише в разі виконання резидентом операцій за договорами виробничої кооперації, консигнації, комплексного будівництва, тендерної поставки, гарантійного обслуговування, поставки складних технічних виробів і товарів спеціального призначення.

«Правило 180 днів» – одне з багатьох обмежень та вимог до українських підприємств, установлених законодавством України, недотримання яких призводить до досить суворих санкцій за порушення порядку здійснення зовнішньоекономічної діяльності, зокрема:

накладення штрафів, застосування індивідуального режиму ліцензування, тимчасове зупинення зовнішньоекономічної діяльності. Зазначені санкції унеможливають також варіативність та гнучкість українських підприємств при погодженні контрактів з іноземними контрагентами в частині умов оплати та поставки. «Правило 180 днів» вже давно використовується в плануванні зовнішньоекономічних операцій і управлінні дебіторською та кредиторською заборгованостями, можливих затримках у поставках товару чи розрахунках за них.

Таким чином, у випадку, якщо українське підприємство здійснить поставку на адресу нерезидента товару та не отримає за цей товар оплату протягом 180 днів із моменту оформлення вантажної митної декларації в режимі «Експорт», воно не лише зазнає збитків унаслідок несплати або несвочасної оплати нерезидентом вартості поставленого товару, але й також буде зобов'язане сплатити значну пеню податковим органам, яка в найгіршому випадку може дорівнювати вартості поставленого товару.

Так, у лютому 2015 року податківці зібрали всю інформацію про «недостачі», які були здійснені суб'єктами підприємництва під час своєї діяльності за кордоном, і передали її в Мінекономіки. Міністерство ж, підтримавши ініціативу Державної фіскальної служби, видало наказ про застосування до всіх винних суб'єктів ЗЕД санкцій у вигляді індивідуального режиму ліцензування. Оскільки індивідуальне ліцензування – це досить складний процес отримання дозволів від держави (ліцензій) на кожну зовнішньоекономічну операцію, то значно ускладнюється процес увезення/вивезення товару або переказу валюти за кордон. Отже, у всіх компаній, що потрапили до цього списку, виникли серйозні проблеми в частині подальшого ведення діяльності з іноземними контрагентами. Так, під санкції потрапили 218 суб'єктів ЗЕД (юридичних і фізичних осіб, зазначених у доданому переліку до наказу Мінекономіки від 27.02.2015 №189). Аналогічні проблеми отримали й нерезиденти (наказ №190) [Zakon Ukrainy No 187, pp. 24].

Із боку держави ухвалення такого документа цілком логічне та законне: норма закону порушена, заходів ужито, винуватці покарані. А з погляду підприємств ситуація дещо інша: більшість компаній, що потрапили до списку правопорушників подібні «недостачі» допускали не перший рік, а прострочені дебіторська та кредиторська заборгованості в їх активах та пасивах була цілком прийнятною моделлю господарювання.

За таких умов підприємствам, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність, необхідно обов'язково зважати, по-перше, на дотримання розрахункової дисципліни у взаємовідносинах з іноземними бізнес-партнерами, по-друге, на прогнозування розмірів і періодів обертання дебіторської та кредиторської заборгованостей. Так, якщо середнє значення обертання дебіторської заборгованості у 2014 році – 164 дні, а кредиторської – 171 день, то додавши до них 15 діб, які йдуть на оформлення індивідуальної ліцензії на здійснення експортно-імпортерських операцій, отримаємо 179 та 186 днів відповідно, які є ризикованими для підприємств. При цьому є низка зовнішніх і внутрішніх факторів (форс-мажорних обставин), які можуть вплинути на процес надходження товарів до замовника або ж коштів на рахунки підприємства.

Таким чином, підприємствам, які функціонують як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках, необхідно звернути увагу на вдосконалення системи взаєморозрахунків зі своїми бізнес-партнерами, основою якої має стати їх ефективний моніторинг.

Список літератури

- [1] Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/sze.htm
- [2] Білик М. Д. Фінансовий аналіз : навч. посібник / М. Д. Білик, О. В. Павловська, Н. М. Прутуляк, Н. Ю. Невмержицька. – 2-ге вид., без змін. – К. : КНЕУ, 2007. – 592 с.
- [3] Власова Н. О. Управління дебіторською та кредиторською заборгованостями в підприємствах оптової торгівлі : монографія / Н. О. Власова, Л. Л. Носач. – Х. : ХДУХТ, 2011 – 229 с.
- [4] Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/185/94-%D0%B2%D1%80>
- [5] Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/SpecialSanctions/List?lang=uk-UA>

References

- [1] Official site of State Statistics Service of Ukraine [Oficijinij sajt Derzhavnoi sluzhbi statistiki Ukraïni]. Available at: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/sze.htm.
- [2] Bilik M.D., Pavlovs'ka O.V., Prutuljak N.M., Nevmerzic'ka N.Ju. *Financial analysis [Finansovij analiz]*, Kyiv, KNEU, 2007, 252 p.
- [3] Vlasova N.O., Nosach L.L. *Managing receivables and payables in wholesale trade enterprises [Upravlinnja debitors'koju ta kreditors'koju zaborgovanostjami v pidpriemstvah optovoï torgivli]*, Kharkiv, HDUHT, 2011, 229 p.
- [4] "About foreign economic activity" : *The Law of Ukraine* ["Pro zovnishn'oeconomichnu dijial'nist'": *Zakon Ukraïni*]. Available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/185/94-%D0%B2%D1%80>.
- [5] "About procedure of payments in foreign currency" : *The Law of Ukraine* ["Pro porjadok zdijsnennja rozrahunkiv v inozemnij valjuti": *Zakon Ukraïni*]. Available at: <http://www.me.gov.ua/SpecialSanctions/List?lang=uk-UA>

Androsova Tetiana, Candidate of Economic Sciences (comparable to the academic degree of Doctor of Philosophy, Ph.D.), Professor, Kharkiv State University of Food Technology and Trade, 333, Klochkivska St., Kharkiv, 61051, Ukraine, *e-mail*: me@hduht.edu.ua. *Actual professional or academic position (function and workplace)*: Professor of the Department of International Economics. *Where and when graduated*: Kharkiv National University (Official Site), 1979. *Professional orientation or specialization*: International economics, International organizations, International strategy of economic development. *The most relevant publication outputs*: 1. Androsova T.V., Chernyshova L.O., Kozub V.O. European experience of clusters' development // *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*: зб. наук. пр. / Харк. Держ. ун-т харчування та торгівлі; [редкол. : О.І. Черевко (відпов. ред.) та ін.]. – Харків, 2015. – Вип. 2 (22). – С. 147–155. 2. Андросова Т.В., Чернишова Л.О., Козуб В.О. Міжнародний трансфер технологій як фактор інноваційного розвитку економіки України // *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*: зб. наук. пр. / [редкол. : О. І. Черевко (відпов. ред.) та ін.]. – Харків: ХДУХТ, 2016. – Вип. 2 (24). – С. 219–230. 3. Андросова Т.В., Круглова О.А., Козуб В.О. Моніторинг у системі управління підприємством: сутнісні характеристики та сфера реалізації / *Економічні, управлінські, правові та інформаційно-технічні проблеми діяльності підприємств: колективна монографія / за заг. ред. Л.М. Савчук, М. Фіц.* – Дніпро: Герда, 2016. – 528 с. – С. 100–107.

Nosach Larysa, Candidate of Economic Sciences (comparable to the academic degree of Doctor of Philosophy, Ph.D.), Associate professor, Kharkiv State University of Food Technology and Trade, 333, Klochkivska St., Kharkiv, 61051, Ukraine, *e-mail*: lilanos1982@gmail.com. *Actual professional or academic position (function and workplace)*: Associate Professor of the Department of International Economics. *Where and when graduated*: State University of Food Technology and Trade (Official Site), 2004. *Professional orientation or specialization*: International economics, foreign economic activity of enterprises, currency operations, international settlements. *The most relevant publication outputs*: 1. Nosach L.L., Kot E.V., Melushova I.Y. Essence of the concept «contractor» from the position of formation of debit and creditor debts at the enterprises, which are carrying out foreign economic activity // *Economics, management, law: problems and prospects: Collection of scientific articles.* – Agenda Publishing House, Coventry, United Kingdom, 2015. – Vol. 1. – P. 240–244. 2. Носач Л.Л., Величко К.Ю. Системний вибір оптимальної форми міжнародних розрахунків // *Бізнес Інформ: наук. журнал.* – 2016. – № 10. – С. 39–46. 3. Інноваційні, фінансові та технічні аспекти діяльності підприємств: колективна монографія / за заг. ред. Л.М. Савчук, Maria Fic. – Дніпро: Пороги, 2017. – 384 с. – С. 195–203.

Chernyshova Larisa, Candidate of Economic Sciences (comparable to the academic degree of Doctor of Philosophy, Ph.D.), Associate professor, Kharkiv State University of Food Technology and Trade, 333, Klochkivska St., Kharkiv, 61051, Ukraine, *e-mail*: lach.2803@gmail.com. *Actual professional or academic position (function and workplace)*: Associate Professor of the Department of International Economics. *Where and when graduated*: V. N. Karazin Kharkiv National University (Official Site), 2001. *Professional orientation or specialization*: International economics, foreign economic activity of enterprises, international investment activity, international competitiveness. *The most relevant publication outputs*: 1. Androsova T.V., Chernyshova L.O., Kozub V.O. European experience of clusters' development // *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*: зб. наук. пр. / Харк. Держ. ун-т харчування та торгівлі; [редкол. : О.І. Черевко (відпов. ред.) та ін.]. – Харків, 2015. – Вип. 2 (22). – С. 147–155. 2. Чернишова Л.О., Козуб В. О., Носач Л. Л. Аналіз привабливості інвестиційного клімату України для іноземних інвесторів // *Бізнес Інформ.* – 2015. – № 11. – С. 102–107. 3. Чернишова Л.О. Технологія формування системи діагностики загрози банкрутства підприємства / *Теорія та практика регіонального розвитку: колективна монографія / за заг. ред. К.Ф. Ковальчука, Л.М. Савчук.* – Дніпро: Герда, 2016. – 590 с. – С. 444–453.

Kozub Victoria, Candidate of Economic Sciences (comparable to the academic degree of Doctor of Philosophy, Ph.D.), Associate professor, Kharkiv State University of Food Technology and Trade, 333, Klochkivska St., Kharkiv, 61051, Ukraine, *e-mail*: kozub.viktoria71@gmail.com. **Actual professional or academic position (function and workplace)**: Associate Professor of the Department of International Economics. **Where and when graduated**: Kharkiv institute of public catering (Official Site), 1994. **Professional orientation or specialization**: International economics, International organizations, International strategy of economic development, European business. **The most relevant publication outputs**: 1. Androsova T.V., Chernyshova L.O., Kozub V.O. European experience of clusters' development // *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг: зб. наук. пр. / Харк. Держ. ун-т харчування та торгівлі; [редкол.: О.І. Черевко (відпов. ред.) та ін.]*. – Харків, 2015. – Вип. 2 (22). – С. 147–155. 2. Чернишова Л.О., Козуб В.О., Носач Л.Л. Механізм співробітництва України та Європейського Союзу в інтелектуальній сфері // *Бізнес Інформ*. – 2016. – № 11. – С. 43-48. 3. Козуб В.О., Чернишова Л.О., Кот О.В. Дослідження сучасних тенденцій розвитку світового сектору роздрібної торгівлі / *Економічна кібернетика: моделювання соціально-економічних систем: колективна монографія / за заг. ред. Л.М. Савчук, К.Ф. Ковальчука*. – Дніпро: Пороги, 2017. – 480 с. – С. 353–362.

